

Krátké dějiny Karpatské Ukrajiny kráčely ke svému konci. «Chust za niekoľik dnů do příchodu Maďaru, – psal Winch, – vypadal jako bláznec, ze kterého pustili na svobodu pacientů. Vzduch zaplnili všelijaké ničím nepodložené zprávy a zprávičky. Každý viděl v druhém potenciálního nepřítele. Město bylo odříznuté od světa, telegrafní spojení se zahraničí bylo zakázáno, nefungovalo ani vnitřní telefonní spojení...» Kulminovala protičeská kampaň, oficiální noviny Nova svoboda otevřeně zvali do zbraně. M.Winch se ocitl v centru bojů mezi čs. vojskem a pučisty-sičovci v noci na 14. března. Puč sičovců neměl smysl, Slovensko pod tlakem Hitlera vyhlásilo nezávislost, Karpatská Ukrajina se ocitla v prázdnu. «Kolem půl sedmé večer jsme přišli k vládní budově, abychom uslyšeli vyhlášení nezávislosti Karpatské Ukrajiny. Hustě sněžilo. Na náměstí se shromáždilo kolem 700 osob. Bylo to nejpodivnější vyhlášení nezávislosti v dějinách. Předseda vlády Vološin z balkonu vyhlásil nezávislost Karpatské Ukrajiny, avšak z řád diváků nezazněla žádná píseň, žádné vlastenecké heslo na počest Republiky. Lide ponuré opouštěli náměstí... Poslední 24 hodiny jsme prožily ve třech různých státech. Probudili jsme se v Československé republice. Do večera Karpatská Ukrajina byla svobodnou zemí. Následující den přišli maďarští vojáci.»

Text knihu Michael Winch končí cynickým prohlášením jednoho z vůdců Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) s nímž se setkal v Bratislavě: «Karpatská Ukrajina pro nás neznamenala nikdy nic. Ona byla prostě prostředkem k dosažení cíle. Naším cílem byla a je jenom idea Velké Ukrajiny».

Отримано: 02.09.2014.

УДК 94(437.1/.2+437.6):94(477)(031)(049.23)

Mykola Mušinka

(Prešov, Slovenská Republika)

UKRAINISTIKA ČESKA A SLOVENSKA V ENCYCLOPÉDII DEJÍN UKRAJINY

Koncom roku 2013 vydal Ústav dejín Ukrajiny Národnej akademie vied Ukrajiny v Kyjevi desiaty zväzok Ecyklopédie dejín Ukrajiny. Tato encyklopédia, ktorá začala vychádzať v roku 2003, predstavuje najvýznamnejšie dielo ukrajinskej historiografie. Na jej 6726 stranách nachádzame 11005 hesiel (tieto často prerastajú do vyčerpávajúcich vedeckých štúdií) 7763 ilustrácií a 522 máp. Každé heslo je podpísané autorom (autormi) a obsahuje zoznam najdôležitejšej pramennej literatúry.

Encyklopédia sa neobmedzuje iba územím Ukrajiny, ale skúma jej dejiny v širších súvislostiach. Vráťane ekonomických, politických a kultúrnych stykov Ukrajiny s inými krajinami. Samostatné heslá sú venované Česku, Čechom na Ukrajině, Slovensku a významným predstaviteľom týchto krajín.

Heslo Česko (Чехія), (zv.10, s.537-540) podáva stručnú informáciu o krajine, jej zemepisnej polohe, administratívnom členení, etnicom a náboženskom zložení obyvateľstva, politickom zriadení, členstve v medzinárodných organizáciách atď. Opierajúc sa o štatistické údaje z roku 2011 autor hesla úvadža že v Českej republike žije 10.560000 obyvateľov – 6.700000 Čechov, 522000 Moravanov, 149000 Slovákov 117000 Ukrajincov. Na ďalších miestach sú Vietnamci, Rusi, Poliaci, Nemci, Maďari, Rómovia a i. Ďalej nasleduje stručná informácia o dejinách Česka od najstarších čias po súčasnosť.

Zdôrazňuje že česko-ukrajinské styky sa datujú od čias Kyjivskoji Rusi. Cez jej územie viedla dôležitá cesta z východu na územie dnešného Česka. Kyjevské knieža Volodymyr Svjatoslavovyč mal za manželku dve Češky a kráľ Přemysl Otokar II bol ženatý s dcérou haličského kniežata Rostyslava Mychajlovyča. Zo starého českého čľachtického rodu pochádzal hetman Ukrajiny Pylyp Orlyk (1672-1742) – autor prvej demokratickej ústavy v Európe. V druhej polovice 19. storočia sa začala masová kolonizácia Čechov Ukrajiny, predovšetkým Haliče, Bukoviny, Volynskej a Kyjivskoji gubernie. Koncom 19. storočia len na Volyni sa nachádzalo 130 lokalít s približne 65000 Čechmi. «Cesi priniesli do svojho nového prostredia veľa ekonomických zmien, predovšetkým v poľnohospodárstve, ekonomických vzťahoch a kultúre» – konštatuje autor.

Po prvej svetovej vojne sa v Česku ocitlo viac ako 20000 emigrantov z Ukrajiny, následkom čoho sa Praha stala najaktívnejším centrom ukrajinskej emigrácie v Európe. V Česku boli založené štyri ukrajinské vysoké školy, vychádzalo viac než 100 ukrajinských novín a časopisov atď. Po druhej svetovej vojne však boli všetci tieto ustanovizne a organizácie zlikvidované. Heslo Česko je ilustrované troma mapami – Československo 1935 (vrátane Podkarpatskej Rusi), Československo 1988 a súčasné Česko.

V rôznych zväzkoch analyzovanej encyklopédie nachádzame rôzne heslá s českou tematikou. Uvediem aspoň niektore z nich (v chronologickom poriadku) – Veľkomoravské kniežatstvo, Cyril a Metod, Knieža Rastislav, Karlova univerzita, Pylyp Orlyk, Habsburgovci, Jozef Dobrovský, Pavel Jozef Šafárik, Slovanský zjazd 1848 v Prahe, Lubor Niederle, František Řehoř, Jozef Hlávka, Eugen Rychlík, Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, Václav Girsá, Ukrajinská slobodná univerzita v Prahe, Ukrajinská vysoká škola pedagogická v Prahe, Ukrajinská hospodárska akadémia v Poděbradach, Ludvík Svoboda, Vladimír Histička, Mnichovske dohody 1938, Pražská jar 1968 a iné. Každá z týchto osobností, organizácií a ustanovizni mala vzťah k Ukrajine.

Podobným spôsobom ako heslo Česko je spracované aj heslo Slovensko (Словаччина) (zv.9, s.633-635). Slovensko bezprostredne hraničí z Ukrajinou (dĺžka spoločnej hranice je 97 km). Podľa štatistických údajov z roku 2008 z celkového počtu 5.410000 obyvateľov Slovenska 83% tvorili Slováci, 9,5 % – Maďari, 1,9 % – Rómovia, 0,9% – Cesi, 0,6% – Rusíni-Ukrajinci. Územie Slovenska bolo až na

začatku železnej doby (400 rokov pred n.l.) obývané Keltmi, neskôr Dákmi, Rimánmi a Germánmi. V 5.-6. storočí sa tu objavili Slovania. V 7. storočí bolo územie Slovenska súčasťou Samovej ríše, v 8.-10. storočí Nitrianskeho a Veľkomoravského kniežatstva, v 11. storočí sa stalo súčasťou Uhorského kráľovstva. Stručne sú osvetlené aj novodobové dejiny Slovenska, predovšetkom národné obrodenie, spolunažívanie z Čechmi v spoločnom štáte po prvej svetovej vojne, vznik Slovenského štátu, Slovenské národné povstanie, obnovenie Československa po druhej svetovej vojne a nakoniec vznik samostatnej Slovenskej Republiky 1. januára 1993. Ukrajina bola prvým štátom, ktorý v ten istý deň uznal jej samostatnosť. Odvtedy bolo medzi Ukrajinou a Slovenskom uzavretých viac ako sto medzištátnych, medzivládnych a medzirezortných zmlúv. V hlavných mestách Kyjevi a Bratislave posobia veľvyslanectvá, v Užhorode a Prešove – generálne konzuláty.

Slovensko-ukrajinské styky podľa autora hesla majú dávnu tradíciu. Cez Slovensko viedli dlhé cesty, spájajúce Ukrajinu zo západnou a južnou Európou. Už od stredoveku cestovali na Ukrajinu slovenskí obchodníci a remeselníci. Zaujímavý popis cesty po Ukrajine z rokov 1708-1709 zanechal Slováč Daniel Krman. Jemu je venované samostatné heslo.

V encyklopédii sa zdôrazňujú styky slovenských dejateľov s ukrajinskými spisovateľmi a vedcami (alebo ich tvorbou) – H. Skovorodom, T. Ševčenkom, I. Frankom, J. Holovackým, M. Šaškevyčom, O. Boďanským, I. Srezněvským, M. Lučkajom a inými. Každá z týchto osobností má v encyklopédii samostatné heslo.

Značná pozornosť je venovaná Rusínom-Ukrajincom východného Slovenska. Heslo *Slovensko* sa končí konštatovaním, že v Zakarpatskej oblasti Ukrajine žije viac ako 6000 Slovákov. Samostatné heslá (v rôznych vzťahoch) venované P.J. Šafárikovi, J. Kollárovi, A. Dobrianskemu, O. Duchnovyčovi, V. Grendžovi-Donskému, P.P. Gojdičovi, V. Hopkovi, I. Vanatovi, M. Mušinkovi, Užhorodskej cirkevnej únii 1646, Ukrajinskej národnej rade Prjašivščyny, Múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidniku, časopisu Dukľa a i.

Heslo *Prjašivščyna* (zv.9, s.53-56) popisuje dejiny Rusínov-Ukrajincov Slovenska. Je to najrozsiahlejšie heslo venované tomuto etniku. Zdôrazňuje sa v ňom, že v 11.-12. storočí sa toto územie stalo súčasťou Uhorského kráľovstva. V rokoch 1241-42 «sa obyvateľstvo Prjaševščyny hrdinsky brnilo pred vojskami chana Batyja, a od začiatku 14. storočia sa zintenzívnila vlna valašsko-rusínskej kolonizácie Prjašivščyny, ktorá trvala až do 18. storočia». Ďalej sa opisujú styky Rusínov so Slováckmi, spoločné protifeudálne vystúpenia, tzv «buditeľstvo», maďarizácia atd. Hlavná pozornosť je venovaná medzivojnovým a povojnovým dejinám Rusínov-Ukrajincov Slovenska.

Prínosom je heslo Užhorodská cirkevná únia 1646 (zv.10, s.215), ktorú podpísalo len 63 pravoslávnych duchovných (z celkového počtu asi 800 duchovných vtedajšej Mukačevskej eparchie, zahrňujúcej aj pravoslávne farnosti dnešného Slovenska).

Na vydání Encyklopédie dejín Ukrajiny sa podieľalo 864 vedcov, ktorí sú podpísaní pod jednotlivými heslami. Autorom väčšiny vyššie uvedených encyklopedických hesiel s českou a slovenskou tematikou je prof. Stepan Vidňanský DrSc (1951) – jeden z najvýznamnejších súčasných historikov-slavistov a karpatoológov Ukrajiny.

Napriek tomu, že bohemistike a slovakistike v Encyklopédii dejín Ukrajiny zaujíma nepatrí centrálna pozornosť iba okrajové mesto, je to zaujímavý pohľad historikov Ukrajiny na dejiny Čiech, Slovenska a Rusínov-Ukrajincov, žijúcich v týchto štátoch. O posledných sa zrejme viac dozvieme z 11. Zväzku encyklopédie, ktorý bude venovaný Ukrajine a Ukrajincom doma i vo svete.

Примітки:

1. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 2013. – ISBN 966-00-00632-2. – Т.10: Т-Я. – 784 с. – Тираж 5000 екз. Редакція sľubuje vydať ešte zverečnú zväzok encyklopédie pod názvom *Ukrajina – Ukrajinci*.
2. Toponymum *Prjašivščyna*, odvodené od mesta Prešov (ukr. Пряшів), ktoré sa v roku 1816 stalo centrom Prešovskej grékokatolíckej eparchie, zahŕňa lokality východného Slovenska obývané Rusínmi-Ukrajincami, podliehajúce tejto eparchii. V tomto význame sa používa i dodnes a nezodpovedá toponymu *Prešovska*.

Отримано: 21.01.2015.